

Jesuïtes i indis guaraní protagonitzen una exposició sobre les reduccions al Paraguai

Dc, 18/06/2014 per Catalunya Religió

(Obra Social 'La Caixa') Des d'aquest dimecres ja es pot visitar l'exposició '[Les Reduccions Jesuïtes del Paraguai](#)', una mostra que descobreix l'experiència dels pares missioners de la Companyia de Jesús de salvaguardar la identitat dels indis guaraní com a persones i vassalls de la Corona. L'exposició, organitzada per l'Obra Social "la Caixa" en col·laboració amb la Companyia de Jesús, es podrà visitar fins el 14 de setembre al CaixaForum.

Es tracta d'un dels aspectes més sorprenents de l'evangelització de les Amèriques. 'Reducció', segons el Diccionari de la llengua catalana, és «poble destinat als indis creat pels colonitzadors hispànics». Les reduccions o missions jesuïtes del Paraguai (1609-1769) van permetre als indis guaraní viure d'acord amb els seus antics costums a les terres conquerides per Portugal i Espanya. A les muntanyes, en petits grups, molt separats entre ells, es van reunir per iniciativa dels jesuïtes per formar assentaments d'uns 5.000 indis cadascun.

Les reduccions eren autèntics pobles «civilitzats» que organitzaven la seva subsistència (agricultura, ramaderia, confecció de vestits) i la seva organització social (cabildo, corregidor, alcaldes, jutges, etc.) i cultural (educació, arquitectura, escultura, música i, fins i tot, ciència), com també la seva espiritualitat (aquests pobles, considerats pels conquistadors com a salvatges, van rebre la fe a través dels missioners).

Les reduccions no van ser originàries dels jesuïtes, sinó dels franciscans. El que sí que van aportar aquests darrers va ser una sensibilitat especial envers molts aspectes de la cultura i identitat guaraní, que van treballar per defensar i perpetuar, fins a convertir-se en eixos de la concepció de les reduccions.

En total, hi va arribar a haver 30 reduccions de pobles guaraní que es van estendre entre els rius Paraná i Uruguai en un vast territori que comprenia regions

que avui formen part del Paraguai i també l'Argentina (Corrientes, Misiones, Entre Ríos i part de les províncies de Chaco i Formosa), del sud i sud-oest del Brasil (Rio Grande, Santa Catarina, Paraná i Mato Grosso do Sul), del sud-est de Bolívia i de l'Uruguai. L'exposició, tot i que es refereix a totes, presta una atenció especial a les que se situen a l'actual territori del Paraguai. Les reduccions jesuïtes no es van limitar als guaranís, també hi va haver reduccions de pobles indis com les de moxos (1682) i chiquitos (1691) (Bolívia), de maynas (1637) (Equador-Perú), de l'Orinoco (1730) (Veneçuela) i també hi va haver reduccions a Xile.

El director general de la Fundació "la Caixa", **Jaume Lanaspa**; el cònsol general del Paraguai a Barcelona, **Juan Alfredo Buffa**, i els jesuïtes **Miguel Ángel Jiménez de Abbad** i **Enrique Climent Carrau**, comissari i assessor de l'exposició, han inaugurat l'exposició aquest dimarts.

Àmbits de l'exposició

- El món creix i s'estén el fervor missioner

Després del descobriment d'Amèrica, exploracions i descobriments van despertar el fervor missioner: conèixer, evangelitzar, ampliar les fronteres de la cristiandat i portar el missatge universal de l'església catòlica als habitants dels nous territoris.

- La Companyia de Jesús, un orde religiós per a un nou món

Al segle xvi el món viu una època d'utopies i conflictes territorials. El 1540, Ignaci de Loyola funda la Companyia de Jesús: un orde nou para un nou món.

- Jesuïtes en missió

A diferència d'altres congregacions religioses, la Companyia de Jesús presenta com a novetat el vot d'obediència al Sant Pare, que té la potestat d'enviar els seus membres allà on l'església els necessiti. Els jesuïtes són una comunitat apostòlica dispersa pel món que uneix una formació intel·lectual rigorosa al concepte de «primer Déu».

Ignasi de Loiola demanava als missioners jesuïtes «acomodació a tot amb prudència santa». Aquesta adaptació missionera exigia escoltar atentament les persones i la inculturació, és a dir, conèixer i aprendre la llengua dels pobles evangelitzats i apreciar i acceptar els seus valors culturals, les seves tradicions i els seus costums. Els jesuïtes van desenvolupar la seva tasca a l'Índia, al Japó, al Brasil i a l'Amèrica Llatina, on van dur a terme un treball exemplar pel respecte a les antigues cultures.

- La Paracuaria, província jesuïta del Paraguai

La Paracuaria és el nom de la província jesuïta del Paraguai creada als primers anys del segle xvii: un gran territori que comprenia regions que avui formen part del nord-est de l'Argentina (Corrientes, Misiones, Entre Ríos i part de les províncies de Chaco i Formosa), del sud i sud-oest del Brasil (Rio Grande, Santa Catarina, Paraná i Mato Grosso do Sul) i del sud-est de Bolívia i tot l'Uruguai.

- Les formes de vida i els costums dels guaranís

En la llengua dels indis de la Paracuaria, la paraula guaraní significa 'guerrer' i

indica el caràcter bel·licós d'aquest poble. Els guaranís es referien a si mateixos com a ava ('homes'), ja que es consideraven éssers superiors als altres pobles indígenes del grup tupí guaraní que poblaven un ampli territori entre Colòmbia i l'Argentina.

- Un poble religiós

La religió dels guaranís es basava en la paraula revelada, explicada pels xamans i ritualitzada en cants i danses. Seguint el desig de trobar la Terra sense Mal, els guaranís eren essencialment nòmades.

- La comanda

El 1504, Isabel la Catòlica va ordenar al governador de les Antilles que els indis es reunissin en pobles. Una persona bona, el benemèrit, els havia de protegir contra els possibles abusos dels colons. D'aquesta manera, quedaven «encomanats» a canvi de pagar uns tributs a la Corona.

- Entrega fins a la mort

Alguns missioners es van enfrontar a circumstàncies extremes, com el pare Martín Javier de Urtasun, que va morir de fam als 26 anys, o com els màrtirs i sants del Paraguai, assassinats per cacics rebels.

- La batalla de Mbororé

El pare Ruiz de Montoya va aconseguir autorització per instruir els indígenes en l'ús de les armes de foc. El 1641, en la confluència dels rius Uruguai i Mbororé, un exèrcit de 4.000 guaranís va aniquilar una expedició de 3.000 paulistes caçadors d'indis.

- Com s'organitzaven les reduccions?

L'autoritat civil i religiosa pertocava a dos pares: el Pare Major era el responsable de la construcció i l'administració, mentre que el Pare Menor s'ocupava de la catequesi, l'atenció als malalts i els serveis religiosos. El govern corresponia al cabildo, un consell format per indígenes.

- L'organització urbana

El traçat de la població seguia un esquema fix, en escaquer, amb una gran plaça i, al centre, l'església. A la plaça s'erigien una gran creu i l'estàtua de la Mare de Déu o del sant patró de la localitat.

- El sistema econòmic

Les reduccions formaven unitats econòmiques independents basades en una economia de troc. Es criava bestiar i es conreava blat de moro, ordi, blat, arròs, cotó, sucre, vi i tabac.

- Al centre de la reducció, l'església

En general les esglésies tenien tres naus, però també n'hi havia de cinc. El 1747 el pare José Cardiel les comparava amb les catedrals europees per la seva magnificència i amplitud.

- Escoles, tallers i cases d'indis

Al costat de l'església, dos grans patis: al voltant del primer hi havia les habitacions dels pares i l'escola dels nens; en el segon, els tallers on els indis aprenien tota mena de professions. Les cases dels indis, còmodes i netes, eren de pedra i teula.

- L'esplendor del barroc guaraní

Les reduccions guaranís són un testimoni extraordinari de l'arquitectura i l'art del barroc. Als seus tallers es produïen pintures al fresc i talles de fustes nobles que sintetitzaven formes i referents indígenes i europeus. Les restes d'algunes missions (Trinidad, Jesús de Tavarangué, São Miguel das Missões, San Ignacio Miní, etc.) han estat declarades patrimoni de la humanitat.

- Música i teatre en comunitat

Cada reducció va tenir el seu cor i els seus mestres de música. La fama dels músics guaranís va ser coneguda fins i tot a Europa. El teatre va ser un instrument educatiu en que participava tota la comunitat.

- La llengua guaraní i la impremta

La llengua guaraní no tenia transcripció. Gràcies a la iniciativa del pare Ruiz de Montoya, els jesuïtes van escriure i van traduir obres a aquesta llengua i van crear una màquina per imprimir textos. L'analfabetisme va desaparèixer i va sorgir una producció literària inexistente en altres poblacions de la regió.

- Un compromís renovat amb els pobles indígenes

Les idees de l'humanisme cristià que concebia els indígenes com a homes lliures van xocar amb el poder absolut de les monarquies del segle xviii. Els jesuïtes van ser expulsats d'Espanya i les colònies el 1767. La desaparició de les reduccions no va posar fi a la tasca integradora de la Companyia de Jesús ni amb el seu compromís en favor dels pobles indígenes, que ha continuat fins avui.